

Hamnkranarna ägs och förvaltas av Örnsköldsviks kommun.

Beskrivning

De två hamnkranarna i Örnsköldsviks hamn är av typen vipparmskranar och är tillverkade på Jerfeds Mekaniska Verkstads AB i Örnsköldsvik. Företaget bytte senare namn till MODO Mekan. Den grönmålade kranen, kran nr 1, levererades 1952 medan den blåmålade kranen, kran nr 2, levererades 1963. Kranarnas portaler (nedre delen) och de avancerade kranarmarna är byggda med svetsade fackverkskonstruktioner som bultats samman vid monteringen. Konstruktionen medger hantering av en maxlast av 6 ton vid styckegodsdrift och 5 ton vid gripskopedrift.

Historik

Örnsköldsviks hamn var sedan mitten av 1800-talet en viktig del i utvecklingen av staden, inte minst för utskeppningen av sågat virke från de många ångsågarna i stadens närhet och in på 1900-talet även produkter från bl a massaindustrin. Bland lossade handelsprodukter fanns t ex olja, stenkol och spannmål.

Från slutet av 1800-talet ökade, rent allmänt, hanteringen av styckegods och bulkvaror som t ex kol och malm. Lossning och lastning av dessa handelsvaror krävde stort manskap och var mycket farligt. Under det tidiga 1900-talet resulterade detta i att flera olika krantyper utvecklades för olika typ av lyft. En vanligt förekommande krantyp var den stationära kranen med svängarm som efterhand gjordes mer flexibel genom att placeras på räls. Nackdelen med denna krantyp var att den var långsam och hade begränsad rörlighet. Problemet med att snabbt nå valfri plats inom betjäningsområdet löstes under 1920 talet med den s k vipparmskranen. En ledad lyftarm medförde att kranen kunde snabbmanövreras med full last bl a beroende på att lyftarmens egenvikt ballanserades med en motvikt. I Örnsköldsviks hamn dröjde det till efter andra världskriget innan behovet av mekaniska hjälpmedel för lastning och lossning blev så stort att Hamnstyrelsen år 1949 beslutade att lämna en order på en ny hamnkran. År 1962 beställdes den andra kranen som med undantag av elektrisk utrustning och utformning av manöverrummet, är en kopia på den förra kranen.

Vipparmskranen blev mycket populär i svenska hamnar och bidrog med sin höjd till att skapa karaktäristiska "skylines". Idag har behovet av dessa kranar sedan länge försvunnit eftersom styckegodset till största delen fraktas i containers vilket resulterat i en annan typ av lyftanordningar. Detta har även resulterat i att många mindre hamnar har slagits ut till förmån för ett mindre antal större hamnar. Örnsköldsviks hamn har idag delvis fått en annan funktion med bostadshus och offentlig centrumbebyggelse. Kvar finns en marina med gästhamn och givetvis hamnkranarna som vittnar om hamnens historiska betydelse för staden.

MOTIVERING

Enligt 3 kap. 1 § lag (1988:950) om kulturminnen, KML, får en byggnad som är synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde eller som ingår i ett

2010-09-13

Dnr 432-7695-09

Delgivningskvitto

kulturhistoriskt synnerligen märkligt bebyggelseområde förklaras för byggnadsminne av länsstyrelsen.

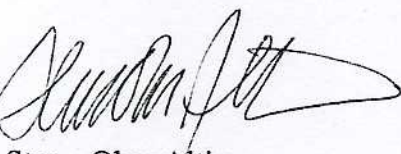
Enligt länsstyrelsens bedömning är de två hamnkranarnas välkända siluetter viktiga landmärken i Örnsköldsviks stadsbild som ger tydliga signaler på stadens stora betydelse som industri- och hamnstad längs Norrlandskusten. Utöver trävaruindustrin är Örnsköldsvik även känt för sin mekaniska verkstadsindustri och det faktum att de två vipparmskranarna är tillverkade på plats av Jerfeds Mekaniska Verkstad AB, en erkänt duktig krantillverkare, höjer ytterligare värdet på kranarna. I dagsläget finns det ett fåtal vipparmskranar kvar i hela landet. Vipparmskranarna har en mycket karakteristisk utformning och var den vanligaste krantypen i Sveriges hamnar under hela 1900-talet. Länsstyrelsen menar också att det är viktigt att bevara kranarna för att återge och sprida kunskapen om själva kranarna och i ett vidare perspektiv de arbetsförhållanden som rådde i Örnsköldsviks hamn. Länsstyrelsen finner därför att kranarna uppfyller kraven på att utgöra byggnadsminnen och att det är lämpligt att de förklaras för detta.

HUR MAN ÖVERKLAGAR

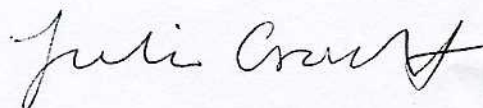
Den som inte är nöjd med detta beslut, kan överklaga det hos Förvaltningsrätten i Härnösand genom en skrivelse som dock skall sändas till Länsstyrelsen, Kultur och välfärd, 871 86 Härnösand.

Skrivelsen skall ha inkommit senast tre veckor från den dag vederbörande har fått del av beslutet. För part som företräder det allmänna skall överklagandet dock ha kommit inom tre veckor från den dag beslutet meddelades. Ytterligare upplysningar om sådant överklagande lämnas i bilagt informationsblad, "Hur man överklagar till Förvaltningsrätten".

I detta beslut har även länsjurist Mikael Norberg och sektionschef Jonas Walker deltagit.

Sten - Olov Altin
länsråd

Julia Cronqvist
antikvarie Kultur och välfärd
tel: 0611-349000

Kopia till:

Lantmäterimyndigheten, Box 154, 871 23 Härnösand, för anteckning i fastighetsregistrets allmänna del enl lag KML 3 kap. 8 §
Riksantikvarieämbetet, Box 5405, 114 84 Stockholm
Murberget Läns museet Västernorrland, Box 34, 871 21 Härnösand